

Maddi Olmayan Varlıklar ve İşletme İçinde Yaratılan Maddi Olmayan Varlıklar ile İlgili Bir Araştırma

Hikmet Ulusan *

Özet: Bu çalışmada, MOV'lar hakkında bilgi verilmeye ve MOV'ların sınıflandırılması, değerlendirilmesi ve ölçümü ile kayıtlanması ve raporlanması konuları özetlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, işletme içinde yaratılan MOV'lar ile ilgili Kayseri'de faaliyet gösteren ve Türkiye'nin ilk 500 büyük şirketi arasına giren işletmeler üzerinde yapılan araştırmanın sonuçlarından da bahsedilmiştir. Bu çalışmada, işletmelerin MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanmasına pek önem vermedikleri sonucuna varılmıştır. Açıkçası, işletmelerin bu varlıkların önemi konusunda yeterince bilgileri yoktur. Ayrıca, muhasebe müdürleri, mevcut finansal tabloların yetersizliğini ve MOV'ların işletme değerinin oluşumuna katkısı olduğunu kabul ederler ve MOV'ların ölçülmesi, kayıtlanması ve raporlanmasını isterler. Ancak, muhasebe müdürleri, hala geleneksel muhasebe bakış açısına göre MOV'ları yönetme ve ölçme göstergelerini belirlemede ve MOV raporlarının işletmelerin rekabet gücü hakkında çok fazla bilgi içereceğini düşünmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Maddi Olmayan Varlıklar, Entelektüel Sermaye, Değerleme, Ölçüm, Kayıtlama, Raporlama, Türkiye.

I. Giriş

Sanayi ekonomisi sonrası çağ veya bilgi çağı, bilgi ekonomisi olarak daha iyi tanımlanacaktır (Litan ve P. Wallison, 2000'den Green ve Ryan, 2005: 44). Bilgi ekonomisinde, bilgi, dinamik rekabet çevresinde işletmeler için stratejik bir kaynak olmuştur (Ordenez de Pablos, 2003: 62). Bilgi ekonomisinde işletmeler, fiziksel varlıklardan daha ziyade Maddi Olmayan Varlık (MOV) veya Entelektüel Sermaye (ES) olan bilgiye, bilgi teknolojilerine, e ticarete, yazılım programına, markalara, patentlere, haklara, araştırma ve yeniliklere, yeni ürün buluşlarına, küreselleşmeye, evrensel olmaya ve evrensel tüketicilere yatırım yapmakla meşgul olmaktadır (Seetharaman

* Yrd. Doç. Dr. Hikmet Ulusan, Erciyes Üniversitesi İşletme Bölümünde öğretim üyesidir.

vd., 2002: 128). Ayrıca, işletmelerin rekabetçi güçleri ve değerleri bilgi, patentler, yetenekli çalışanlar ve diğer MOV'lara bağlı olmaktadır (Bukh ve Johanson, 2003: 577). İşletmelerin piyasa ve defter değeri arasındaki giderek artan uçurum, finansal tablolara alınmayan görünmeyen değer araştırılmasına dikkati çekmiştir (Chen vd., 2005: 159). Dolayısıyla, uluslararası ve ulusal arenada işletme raporlamasında ortaya çıkan en önemli konulardan birisi, MOV'ların ele alınışı ile ilgilidir. Çünkü, organizasyon, pazarlama, finans vb. gibi işletmenin bütün alanlarını etkileyen ve yıllık raporlarda açıkça görülmeyen işletme içinde yaratılan MOV'lar bulunmaktadır. Bu varlıklar, işletme için çok önemlidir. İşletme içinde yaratılan MOV'lar, kesin bir şekilde tespit edilemez ve bundan dolayı son derece problemlidir. Çünkü, bu MOV'ların genellikle kabul edilmiş ortak bir tanımlaması, ölçümü ve yönetimi yoktur (Gallego ve Rodriguez, 2005: 105).

Akademisyenler ve uzmanlar, MOV'lar veya ES'in günümüzün işletmelerinde önemli bir rol oynadığını kabul ederler (Marr vd., 2003: 456). Akademisyenler, araştırmacılar ve uygulamacılar, giderek artan bir şekilde işletmelerin ve hatta hem ülkelerin hem de kâr amaçsız girişimler dahil diğer kurumların MOV'larının önemini vurgulamaktadır (Joia, 2004: 586).

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, genellikle işletme içinde yaratılan MOV'ların, ES başlığı altında incelendiği görülmektedir. İşletme içinde yaratılan MOV'lar ile ilgili olarak ES konusundaki çalışmalar; ES'in çerçevesi, göstergeleri, ölçümü ve raporlanması gibi alanlarda yapılmıştır. Literatürde, ES konusunda çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Böyle olmakla birlikte, temel çerçeve Dengeli Ölçüm Kartı'nı (Balanced Score-Card) geliştiren Kaplan ve Norton, Değer Platformu'nu (Value Platform) geliştiren Petrash, Maddi Olmayan Varlıklar Monitörü'nü (Intangible Asset Monitor) geliştiren Sveiby, Skandia Değer Programı'nı (Skandia Value Scheme) geliştiren Edvinsson ve Malone, ES göstergelerini araştıran Bornemann ve diğerleri ile Danimarka Ticaret ve Sanayi Kalkınma Konseyi, ES'in ölçümünü araştıran Johanson ve diğerleri, Miller ve diğerleri ile Canibano ve diğerleri gibi araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir (Goh ve Lim, 2004: 501). Bu konuda, Türkiye literatüründe de çalışmalar yoğunluk kazanmış bulunmaktadır. Bu çalışmalara; Çelik ve Perçin (2000), Çıkrıkçı ve Daştan (2002), Acar ve Dağlar (2005), Emrem (<http://www.bilgiyonetimi.org/>), Ertuğrul (<http://www.bilgiyonetimi.org/>), Üç (<http://www.bilgiyonetimi.org/>), Büyüközkan (<http://www.kalder.org.tr/>), Bozbura (2004), Savaşçı ve Çakı (<http://www.bilgiyonetimi.org/>) ile Uzay ve Savaş (2003) örnek olarak verilebilir. Ancak, işletme içinde yaratılan MOV'ların işletme değerinin oluşumuna katkısı ve bu varlıkların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanması ile ilgili işlemlerin Türk işletmelerindeki mevcut durumu ve işletmelerin bu MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanması hakkındaki düşünceleri konusun-

da bilgi verecek uygulamalı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada işletme içinde yaratılan MOV'ların Kayseri'de faaliyet gösteren işletmelerde değer katkısı, ölçümü, kayıtlanması ve raporlanması konusundaki mevcut durumun ve işletmelerin muhasebe müdürlerinin bu varlıkların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanması hakkındaki düşüncelerinin araştırılması amaçlanmıştır.

Yukarıdaki amaçları gerçekleştirmek için, bu çalışma iki bölüm halinde organize edilmiştir. Birinci bölümde, MOV'lar tanıtılmaya çalışılmış ve MOV'ların sınıflandırılması, değerlendirilmesi ve ölçümü ile kayıtlanması ve raporlanması konuları özetlenmiştir. İkinci ve son bölümde ise, işletme içinde yaratılan MOV'lar ile ilgili Kayseri'de faaliyet gösteren ve İstanbul Sanayi Odası'nın belirlediği Türkiye'de ilk 500 şirket arasına giren işletmeler üzerinde yapılan araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir.

2. Maddi Olmayan Varlıklar

DeneySEL çalışmalar, bilgi yoğun işletmelerin öz kaynak defter değerinden önemli ölçüde yüksek olan piyasa değerine sahip olduklarını göstermektedir (bkz. Hussi ve Ahonen, 2002: 277). İşletmelerin piyasa ve defter değerleri arasındaki bu fark, genellikle MOV'ların artan önemi ile yakından ilişkilidir (Lev 2001'den Hussi ve Ahonen, 2002: 277). Çünkü, günümüzde teknolojik varlıklar, şirket değerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Chiesa vd., 2005: 7). Bundan dolayı, MOV'lar veya ES, işletmelerin en değerli varlığı ve en güçlü rekabet silahı olarak görülebilir. Bu özellikle, MOV'ları maddi varlıklarından çok daha fazla olan bilgi teknoloji işletmelerin de böyledir (Wang ve Chang, 2005: 222).

Ekonominin MOV'lara yapılan artan yatırım tutarıyla belirtilen bilgi ekonomisine dönüşümü esnasında işletmeler, bu yeni yatırımlarla daha belirgin bir biçimde ilgilenmek için yeni yönetim ve değerlendirme araçları uygulamaya başlamışlardır. Bilgi yönetimi, MOV'ların yönetimi veya ES yönetimi, 1990'lı yılların ortalarından beri kullanımı yayılan yeni araçlardır (Lev, 2003: 19-20). MOV'lara yatırım, hemen hemen bütün orta ve yüksek teknoloji endüstrilerinde faaliyet gösteren işletmelerin büyümelerine ve rekabet edebilirlik güçlerinin artmasına katkı sağlayan yeniliklerin ve bilgi yoğun üretimin gelişmesini mümkün kılmaktadır (Leitner, 2005: 125). Ayrıca, MOV'lar, işletmelerde sürekli rekabet avantajı ve üstün finansal performansın ortaya çıkmasını mümkün kılan önemli bir stratejik varlık olmaktadır (Barney, 1991'den Chen vd., 2005: 160). Bunlara ilaveten, MOV'lar veya ES bilgisi, yatırımcıların bilgi ihtiyaçlarından birisidir. Çünkü, bu bilgi, yatırımcıların işletmelerin gelecekte servet yaratma yeteneğini daha iyi değerlendirmelerine olanak sağlar (Goh ve Lim, 2004: 501). MOV'lar veya ES ile ilgili gerçek problem, MOV'lar veya ES'in değer-

lemesinin karmaşık olmasıdır. MOV'lar veya ES'in ölçümü ve kayıtlama başarısızlığı, sermayenin yanlış dağıtımına, bu varlıklara daha az yatırım yapılmasına, hizmet içi eğitim gibi faaliyetlerin ortaya çıkmasına ve gerçek olmayan gelirin raporlanmasına neden olabilir (Palacios-Marques ve Garrigos – Simon, 2003: 332-333). Ayrıca, MOV'ların yanlış ölçümü ve eksik raporlanması, temel finansal tablo kalemlerinin bilgi içeriğinde önemli bir bozulmaya, MOV'ları yoğun olan işletmelerin değerinin eksik belirlenmesine ve kazançların yanlış dağıtımına yol açmaktadır. Lev'e (Lev, 2003: 19-20) göre çıkar yol, MOV'ları bilançoya dahil etmek veya bilanço ve gelir tablosunu etkilemeksizin dipnotlarda bunlar hakkında bilgi sunmaktır. Aktifleştirilmesi önerilen MOV'lar, araştırma ve geliştirme (AR – GE) giderleri, patentler, markalar ve bazen örgütsel sermayedir.

2.1. Maddi Olmayan Varlıkların Tanımı ve Özellikleri

İşletmelerde üç tür sermaye vardır. Bunlardan birincisi, nakit ve stoklara yapılan yatırımı ifade eden finansal sermayedir. İkincisi, bina ve teçhizat gibi varlıklara yapılan fiziksel sermaye yatırımlarıdır. Üçüncüsü ise ES'dir ki, bu sermaye MOV'lara yapılan yatırımları temsil eder (Goh ve Lim, 2004: 500). Muhasebe bakış açısından, MOV terimi, fiziksel olarak var olmayan tespit edilebilir varlıklar anlamına gelir (Blair and Wallman, 2000'den Leitner, 2005: 127). Lev, MOV'ların kapsamlı bir tanımını yapmanın son derece zor olduğunu söylemektedir (Seetharaman vd., 2002: 130). Temmuz 1998 tarihinde önceki adıyla Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC), yeni adıyla Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından yayınlanan ve Mart 2004'de revize edilen Uluslararası Muhasebe Standartları - 38 "Maddi Olmayan Varlıklar" (IAS - 38) paragraf 8'de MOV, fiziksel varlığı bulunmayan tespit edilebilir bir parasal olmayan varlık olarak tanımlanmıştır. Varlık ise, geçmişteki olayların sonucu olarak işletme tarafından kontrol edilebilen ve işletmeye gelecekte ekonomik yarar sağlaması beklenen bir kaynaktır ("International Accounting Standard 38 "Intangible Assets"). Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen ve Danimarka, Finlandiya, Fransa, Norveç, İspanya, İsveç ülkelerindeki 9 farklı üniversite ve araştırma kurumlarından en az 40 araştırmacının gerçekleştirdiği MERITUM Projesi'nin sonucunda Canibano ve diğerleri farklı tanımların ortak unsurlarını vurgulamaya çabalayan MOV'ların bir tanımını vermiştir. Bu tanıma göre MOV, gelecekte olası ekonomik kâr yaratan, fiziksel varlığı olmayan, geçmişteki olay ve işlemlerin bir sonucu olarak işletme tarafından kontrol edilebilen (ya da en azından etkilenebilen) ve diğer işletme varlıklarından ayrı olarak satılabilen ya da satılmayan parasal olmayan kaynak olarak tanımlanmıştır (Canibano vd., 2002'den Gallego ve Rodriguez, 2005: 107).

Araştırmacıların MOV'lar konusuna yüksek seviyedeki ilgisine rağmen, terimlerin ve tanımların ortak bir seti ve hatta bir yöne doğru eğilim üzerine görüş birliği olmadığı açıktır (Kaufmann ve Schneider, 2004: 371). MOV terimi ile ES terimi, bazı akademisyenler ve araştırmacı gruplar tarafından sık sık birbirinin yerine kullanılmaktadır (Leitner, 2005: 125). Yani literatürde her iki terim, bu çalışmada da olduğu gibi eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Guthrie, 2001: 29). Ayrıca, MOV terimi yerine sadece fiziksel varlığı olmayan şeyler anlamına gelen "intangibles" terimi de kullanılmaktadır (Leitner, 2005: 127). Bunlara ilaveten, entelektüel varlıklar ve MOV terimleri de, genellikle birbirinin yerine kullanılmaktadır (Caddy, 2000: 129).

ES, değer yaratmada kullanılabilen bilgi, entelektüel mülkiyet ve deneyim gibi entelektüel materyalleri nitelendirir (Kannan ve Aulbur, 2004: 389). ES kavramı, yaygın bir şekilde bir işletmenin piyasa değeri ve defter değeri arasındaki farkı açıklamak için kullanılır. Daha özel olarak ES, piyasada rekabet avantajı sağlayan bilgi, uygulamalı deneyim, örgütsel teknoloji, müşteri ilişkileri ve mesleki becerinin sahipliğini nitelendirir (Bkz. Tsan ve Chang, 2005: 288). Yazarlar, kurumsal performansını destekleyen bir kaynak olarak ES'in önemi konusunda aynı fikirde olmalarına rağmen; ES'in kesin bir tanımı konusunda önemli ölçüde görüş ayrılığı vardır (Ordenez de Pablos, 2003: 63). Fiziksel sermayenin aksine ES, bir işletmenin rekabet yeteneği için önemli olan MOV'larını ve sürecini nitelendirir; ancak görünmeyen varlıklar olduklarından gözden kaçırılır (Sveiby, 1997; Stewart, 1998'den Warn, 2005: 74). ES'in en yaygın tanımı, ES'in işletmenin piyasa değeri ve defter değeri arasındaki fark olduğunu belirtir. İşletme için rekabet avantajının oluşmasına katkısı olan ve finansal tablolarda kayıtlanmayan bilgiye dayalı kaynaklar ES'i oluşturur (Ordenez de Pablos, 2005: 142).

MOV'ların özellikleri, MOV'ların değer artırıcı ve değer azaltıcı özellikleri olarak iki şekilde ele alınabilir. MOV'ların değer artırıcı özellikleri şöyledir: i) MOV'lar, kıt kaynaklar değildir. ii) MOV'lar kullanıldıklarında, işletme değerini artırır. MOV'lar, maddi varlıklar gibi gelir azalışına maruz kalmaz; aksine gelir artışına sahiptir. iii) MOV'lar, güçlü ağ (şebeke) etkilerine sahiptir. iv) MOV'lar gelecekte değer yaratır. Bu varlıkların tamamı, geleceğe yöneliktir. MOV'ların değer azaltıcı özellikleri ise şöyledir: i) MOV'ları yönetmek ve kontrol etmek zordur. Çalışanların sahip olduğu örtülü bilgiden tam avantajın sağlanması, makine veya binanın değerinin azami kullanımından daha zordur. MOV'ların kopyalanması ile yeni şeklinin yeniden oluşturulması için incelenmesi ve değişikliği ile bu yeni şeklin takip eden uygulaması genellikle nispeten kolaydır. Mülkiyet hakları yoluyla sınırlı koruma gücüne sahiptirler. Maliyet muhasebesi sistemi, MOV'lar için iyi bir şekilde donatılmaz ve hatta MOV'ların yoğun olduğu işletmeler için tamamıyla hatalı bir sistemdir. Yasal mülkiyet hakları hariç, MOV'lara sahip olunmaz. ii) MOV'lara ya-

pılan yatırımlar, belirgin bir biçimde daha risklidir. Uygun yönetim, AR – GE işbirlikleri ve farklılaştırılmış yenilik projesi portföyleri vb. oluşturarak bunun üstesinden gelinir. iii) MOV'lar, fiziksel olmayan varlıklardır ve bu yüzden doğal olarak ticaretinin yapılması zordur. Yasal koruması zayıftır. Büyük batık maliyetler, düşük marjinal maliyetler ortaya çıkabilir. MOV'ların herkese açık değiş tokuşunun yapılması, başlangıç aşamasındadır. iv) MOV'lar, doğrudan doğruya ölçülemez ve değerlendirilmesi zordur. v) MOV'lar, maddi varlıklarda olduğu gibi finansal işlemlerle genellikle gösterilemez (<http://www.valuebasedmanagement.net/>).

2.2. Maddi Olmayan Varlıkların Sınıflandırılması

MOV'lar ile ilgili terim ve tanımlardaki farklılığa benzer olarak, MOV'lar veya ES ile ilgili farklı sınıflandırmalar vardır (Kaufmann ve Schneider, 2004: 375). MOV'lar veya ES'in ölçümü ve değerlendirilmesi konusunda geliştirilen yöntemler incelendiğinde, bu yöntemlerin her birinde hemen hemen MOV'lar veya ES'in farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülür (Bkz. Rodov ve Leliaert, 2002: 331). Ancak, MOV'lar veya ES'in üç unsurunun var olduğuna dair yaklaşan bir görüş ortaya çıkmaktadır (Wang ve Chang, 2005: 223). Genellikle MOV'lar veya ES; insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel (müşteri) sermaye olarak sınıflandırılır (Bontis 1998'den Vergauwen ve Alem, 2005: 90; Bygdas vd., 2004: 540; Allee, 1999'dan Tsan ve Chang, 2005: 289; Ordonez de Pablos, 2002: 288). MOV'ların değer unsurları, endüstri uzmanları tarafından tanımlanır ve geçerli kılınır (Green ve Ryan, 2005: 47). Bu sınıflandırma Bontis, Edvinsson ve Sullivan, Roos ve Roos ile Stewart tarafından kullanılmıştır (Kannan ve Aulbur, 2004: 389). Sözkonusu sınıflandırma, MERITUM araştırma projesinde de önerilmiştir (Leitner, 2005: 130). Asya, Avrupa ve Orta Doğu'daki işletmelerde ES raporları üzerine yapılan araştırmalarda da, bu üç unsurun göz önünde bulundurulduğu tespit edilmiştir (Ordenez de Pablos, 2003: 69).

İnsan sermayesi, MOV'lar veya ES'in esas unsurudur (Chen vd., 2004: 202). İnsan sermayesi, işletme çalışanları işletmeden ayrıldıkları zaman kendileri ile birlikte giden bilgi olarak tanımlanır (Gallego ve Rodriguez, 2005: 107). İnsan sermayesi çalışanların eğitimine, yeteneğine ve geleceğine yapılan yatırımların toplam değerini ifade eder (Becker, 1992'den Kannan ve Aulbur, 2004: 389). İnsan sermayesinin esası, kurum üyelerinin parlak zekasıdır (Bontis ve Diğerleri, 2000'den Ordonez de Pablos, 2003: 64). İnsan sermayesi insanların bilgisi, becerisi, deneyimleri ve yeteneklerinden oluşur (Gallego ve Rodriguez, 2005: 107). Aynı zamanda, insan sermayesi, çalışanların işletme içinde çalışma takımı oluşturulması için diğer çalışanlarla ilişkilerini gözönünde bulundurur (Palacios-Marques ve Garrigos – Simon, 2003:

333-334). Üstelik, insan sermayesi, çalışanların işletmede devamının bir sonucu olarak çalışanların motivasyon ve taahhüdünü yansıtır (Ordenez de Pablos, 2005: 142). Bununla birlikte, işletme çalışanlara sahip değildir ve bu nedenle çalışanlar katı bir anlamda varlık değildir. Çalışanlar, iş gücü sözleşmeleri tarafından sınırlandırılabilir; ancak, çalışanların çalıştıkları şirketle herhangi bir bağlılıkları olmaksızın daima istifa etme olasılıkları vardır (Vergauwen ve Alem, 2005: 90). Yapısal sermaye ve ilişkisel sermaye, insan sermayesi ile yakından ilişkilidir (Chen vd., 2004: 202). İnsan sermayesinin bileşenleri; teknik bilgi (know - how), eğitim, çalışanların mesleki kalitesi, çalışanların iş ile ilgili bilgi ve yetenekleri ve girişimcilik ruhu, mucitlik, kabullenici ve reddedici yetenekler, değişimcilik gibi sıralanabilir (Guthrie, 2001: 35; Ayrıca, Bkz. Palacios-Marques ve Garrigos-Simon, 2003). İnsan sermayesi göstergeleri; işletme çalışanlarının işletmede ortalama çalıştıkları yıl sayısı, işletmede çalışanların ortalama yaşı, takım sayısı ve çalışan başına eğitim maliyeti gibi göstergelerdir (Gallego ve Rodriguez, 2005: 119; Ayrıca, Bkz. Ordenez de Pablos, 2003: 73-74).

Yapısal sermaye, çalışılan günün sonunda işletmede kalan bilgi olarak tanımlanır (Gallego ve Rodriguez, 2005: 107). Yapısal sermaye, insan sermayesinin kullanımı için kesinlikle gereklidir ve bu sermayenin varlığı konusunda çok sayıda kanıt vardır. Ancak, yapısal sermaye bileşenlerini parasal değerlerle ifade etmek zordur. Örneğin; bir kültürün nasıl değerlemeye tabi tutulacağı ve etkili prosedürün maliyetinin nasıl belirleneceği konusunda bilgi mevcut değildir (Vergauwen ve Alem, s. 90). İnsan kaynakları kendi başına çok az değerlidir. İşletmenin kaynakları desteklemeksizin, insan kaynakları kendi fikirleriyle herhangi bir şey yapma gücüne sahip değildir (Edvinsson, 1997'den Tsan ve Chang, 2005: 290). Bu yüzden, yapısal sermaye, entelektüel çıktıyı maksimize etmek için tasarlanmalıdır. Yapısal sermaye, MOV'lar veya ES'in kurumsal seviyede ölçülmesine imkan sağlayan kritik bağlıdır (Kim ve Mauborgne, 1997'den Tsan ve Chang, 2005: 290). Aynı zamanda, yapısal sermaye, insan sermayesine bağlıdır. Çünkü, insan sermayesi, örgüt şeklinin belirleyici bir faktördür (Chen vd., 2004: 202). Yapısal sermaye, bir bütün olarak işletmenin kendisine aittir, yeniden üretilebilir ve paylaşılabilir (Üç, <http://www.bilgiyonetimi.org/>). Yapısal sermaye, işletme tarafından sahip olunan ve alınıp satılabilen tek MOV veya ES unsurudur (Büyüközkan, <http://www.kalder.org.tr/>). Yapısal sermayenin bileşenleri; patentler, telif hakları ve ticari markalar gibi entelektüel mülkiyet varlıkları ile yönetim felsefesi, örgüt kültürü, yönetim süreçleri, bilgi sistemleri, ağ sistemleri ve finansal ilişkiler gibi alt yapı varlıkları gibi bileşenlerdir (Guthrie, 2001: 35; Ayrıca, Bkz. Palacios-Marques ve Garrigos-Simon, 2003). Yapısal sermaye göstergeleri; ürün geliştirme yatırımları, yenilik faaliyetlerine yapılan toplam yatırımlar, süreç iyileştirme yatırımları, çalışan başına bilgisayar sayısı, çalışan başına yazılım ve donanım maliyeti, işletme tesislerinde hata ve eksikliklerin sayısı, işletme tesislerindeki

değişiklik sayısı, onarım maliyetleri, işletmelerin veri tabanları sayısı ve veri tabanı maliyetleri gibi göstergeleri kapsar (Gallego ve Rodriguez, 2005: 119; Ayrıca, Bkz. Ordonez de Pablos, 2003: 76).

İlişkisel sermaye, işletmenin müşteriler, satıcılar veya AR - GE ortakları ile harici ilişkilerine bağlı olan bütün kaynakları olarak tanımlanır (Gallego ve Rodriguez, 2005: 107). İlişkisel sermaye güven, anlaşılma ve müşteri ilişkilerinin sağlamlılığı ve sadakati gibi konuları nitelendirir (Kannan ve Aulbur, 2004: 390). Başka bir ifadeyle, ilişkisel sermaye, sadece işletmenin müşteriler ile ilişki ve bağlantısını değil aynı zamanda mevcut ve muhtemel satıcılar, ortaklar, diğer araçlar ve genel olarak toplum ile ilişki ve bağlantısından kaynaklanan kurumsal değeri yansıtır (Ordonez de Pablos, 2005: 142). İlişkisel sermaye, işletmenin dış çevre tarafından nasıl algılandığının, yani işletmeye dışarıdan biçilen fiyattır. İlişkisel sermaye bileşenlerinin değer yaratma yeteneği konusunda hiç şüphe yoktur. Ancak, bunlar, düzenleyici kurumların yaptıkları varlık tanımını karşılamazlar. Çünkü, bu unsurların, fiziksel bir varlığı bulunmamaktadır (Vergauwen ve Alem, 2005: 90). MOV'lar veya ES işleminde bir köprü ve katalizör olarak görev yapan ilişkisel sermaye, MOV'lar veya ES'in piyasa değerine ve hemen arkasından iş performansına dönüşmesinde gerekli koşul ve belirleyicidir. İlişkisel sermaye olmaksızın, piyasa değeri ve kurumsal performans başarılamaz. İlişkisel sermayenin gelişimi, insan sermayesi ve yapısal sermayenin desteğine bağlıdır (Chen vd., 2004: 203). İlişkisel sermaye; markalar, müşteriler, müşteri sadakati, işletme ismi, dağıtım kanalları, işle ilgili işbirlikleri, lisans anlaşmaları, istenen nitelikteki sözleşmeler ve franchising anlaşmaları gibi bileşenlerden oluşur (Guthrie, 2001: 35; Ayrıca, Bkz. Palacios-Marques ve Garrigos-Simon, 2003). İlişkisel sermaye göstergeleri; uzun süreli müşterilerin toplam müşteri sayısına göre yüzdesi, uzun süreli müşteriler ile ilgili devir hızı yüzdesi, müşteri ilişkilerinin ortalama süresi ve satıcı ilişkilerinin ortalama süresi gibi göstergelerdir (Gallego ve Rodriguez, 2005: 119; Ayrıca, Bkz. Ordonez de Pablos, 2003: 75).

MOV'lar veya ES'in sınıflandırılması konusunda son iki yaklaşımdan da bahsetmekte fayda vardır. Bu yaklaşımlar, daha spesifik kategorileri olan daha detaylı sınıflandırmalar sunar. Bu yaklaşımlardan birisi, Amerika Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından, diğeri ise Almanya'ya bağlı olan "Schmalenbach Society for Business"ın "Muhasebede Maddi Olmayan Varlıklar" konulu çalışma grubu tarafından oluşturulan sınıflandırma yaklaşımıdır (Kaufmann ve Schneider, 2004: 377-378). FASB tarafından yapılan sınıflandırmada MOV'lar veya ES; teknoloji ile ilgili varlıklar, müşteri ile ilgili varlıklar, piyasa ile ilgili varlıklar, iş gücü ile ilgili varlıklar, sözleşme ile ilgili varlıklar, yapı ile ilgili varlıklar ve yasal olarak korunan varlıklar olarak sınıflandırılmaktadır (N.N., 2001'den Kaufmann ve Schneider, 2004: 377). Alman grubu ise ES'i; yenilik sermayesi, insan sermayesi,

müşteri sermayesi, satıcı sermayesi, yatırımcı sermayesi, süreç sermayesi ve konum sermayesi olarak sınıflandırmıştır (Bkz. Kaufmann ve Schneider, 2004: 378).

2.3. Maddi Olmayan Varlıkların Değerlendirilmesi ve Ölçümü

Bilgi çağından önce işletmeler, bilgi çağının önemli bir unsuru olan MOV'lardan farklı olan maddi varlıklar dünyasında yaşamaktaydı ve bu varlıklar iyi bir şekilde mevcut muhasebe uygulamaları ile sunulmaktaydı. Bilgi çağı ile maddi varlıklar dünyası arasındaki önemli fark, MOV'ların işletmelerin piyasa değerlerindeki önemi ve bu varlıklar tarafından yaratılan değerlerin hesaplanmasında kullanılan yöntemlerdir (Sullivan, 2000; Edvinsson ve Malone, 1997; Reilly and Schweih, 1999; Sveiby, 1997'den Green ve Ryan 2005: 43). MOV'ların özellikleri, genellikle yönetim ve muhasebe sisteminin gelişimi ve işleyişi açısından (özellikle de araştırma teknoloji kurumlarında) ciddi zorluklara yol açar. Esas itibarıyla problem, kaynakların kullanımını, kaynakların maliyeti ve bunun karşılığı olan finansal gelirlerin açıklanmasının neden olduğu problemlerdir. AR-GE ile yenilik hususundaki risk ve belirsizlik, bir yatırımın finansal değeri değerlendirildiği zaman üstesinden gelinmesi gereken temel engellerdir. Genellikle, işletmeye özgü MOV'ların fiziksel varlığının olmayışı ve çoğu kez örtülü niteliği, ölçümü bir ölçüde sınırlandırır. Üstelik, MOV'ların değerlendirme aracı olarak bir fiyatının ortaya çıkabileceği piyasa yoktur. Ayrıca, bir diğer problem de, MOV'ların diğer varlıklardan bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğidir. Örneğin; AR - GE yatırımlarının değeri ve olası etkisi önde gelen müşteriler, piyasa stratejileri ve ürün politikaları ile sıkı ilişkilere bağlıdır (Leitner, 2005: 128). Ancak, MOV unsurlarının değerlemesi, işletmenin ortakları için ve iştiraklerin gerçek değerinin tespit edilmesinde önemlidir. Aynı zamanda, MOV unsurlarının değerlendirilmesi, karar alma sürecinin desteklenmesinde işletme yönetiminin önemli bir aracıdır (Chiesa vd., 2005: 7). Bugüne kadar, MOV'ların değerlendirilmesi, entelektüel mülkiyet varlıklarının değerlendirilmesiyle sınırlıydı. Bu yüzden, faaliyet kâr veya zararının belirlenmesinde, MOV'ların değerinin tespit edilmesine artan bir ihtiyaç vardır (Rodov ve Leliaert, 2002: 323).

Çalışmalar, MOV'lar veya ES'in değerlendirilmesi için 4 düşünce okulunun (schools of thought) var olduğunu göstermektedir. İlk okul, MOV'lar veya ES'in maliyet bedeli ile değerlendirilmesini; ikinci okul, MOV'lar veya ES'i işletmelerin piyasa değerleri ile maddi varlıklarının defter değeri arasındaki farka göre değerlendirmeyi; üçüncü okul, MOV'lar veya ES'i iskonto edilmiş nakit akımlarına göre değerlendirmeyi ve dördüncü okul ise MOV'lar veya ES'in piyasa değerine göre değerlendirilmesini tercih eder. IAS -38'de, işletme içinde yaratılan MOV'ların maliyet bedeli ile değerlendirilmesi istenmektedir (Seetharaman vd., 2002: 137, 143).

MOV'lar veya ES'in ölçümü, 1990'lı yıllardan beri hem araştırmacıların hem de uygulamacıların temel araştırma alanı olmuştur (Chen vd., 2004: 198). Geleneksel muhasebe yöntemlerine katkıda bulunmak için geliştirilen çok sayıda MOV veya ES ölçüm yöntemi bulunmaktadır (Shand, 1999; Sveiby, 2001; Bontis, 2000; Hurwitz ve Diğerleri, 2002'den Green ve Ryan, 2005: 44). Bu yöntemlerden bir kısmı, finansal temele dayalı ölçüm yöntemleridir. Bir kısmı ise, MOV veya ES unsurlarını raporlamaya dayalı yöntemlerdir. Sveiby, MOV veya ES ölçüm yöntemlerini 4 kategoride gruplandırmıştır. Bu kategoriler aşağıdaki gibidir (Sveiby, <http://www.sveiby.com/>; Ayrıca bkz. Emrem, (<http://www.bilgiyonetimi.org/>):

- i) Piyasa Kapitalizasyon Yöntemleri (Market Capitalization Methods): Bu yöntemler, MOV'lar veya ES'in değerini, işletmenin piyasa kapitalizasyonu ve hissedarların öz sermayesi arasındaki fark olarak hesaplar. Bu yöntemlere; Stewart ve Luthy tarafından geliştirilen "Piyasa – Defter Değeri (Market-to-Book Value)", Sveiby tarafından geliştirilen "Görünmeyen Bilanço, (The Invisible Balance Sheet)" ve James Tobin tarafından geliştirilen "Tobin Q Oranı" örnek olarak verilebilir.
- ii) Varlıklar Üzerinden Gelir Yöntemleri (Return on Assets Methods): Bu yöntemlerde, bir işletmenin belirli bir dönemdeki ortalama vergi öncesi kazancının işletmenin ortalama maddi varlıklarına bölünmesiyle bulunan varlıklar üzerinden geliri, daha sonra işletmenin faaliyet gösterdiği sektörün ortalamasıyla karşılaştırılır. Aradaki fark, MOV'lardan elde edilen ortalama yıllık kazancı hesaplamak için işletmenin ortalama maddi varlıklarıyla çarpılır. Bu ortalama yıllık kazanç, işletmenin ortalama sermaye maliyetine ya da faiz oranına bölünerek MOV'lar veya ES'in tahmini bir değeri bulunur. Bu yöntemlere; Stewart tarafından geliştirilen "Ekonomik Katma Değer (Economic Value Added, EVATM)", Lev tarafından geliştirilen "Bilgi Sermaye Kazançları (Knowledge Capital Earnings)" ile Stewart ve Luthy tarafından geliştirilen "Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer (Calculated Intangible Value)" örnek olarak verilebilir.
- iii) Doğrudan Entelektüel Sermaye Yöntemleri (Direct Intellectual Capital Methods): Bu yöntemler, MOV'ların çeşitli unsurlarını tespit ederek bu unsurların parasal değerlerini tahmin eder. MOV unsurları tespit edilmez, bu unsurlar ya bireysel olarak ya da bütünsel bir katsayı kullanılarak doğrudan doğruya değerlendirilebilir. Bu yöntemlere; Sullivan tarafından geliştirilen "Entelektüel Varlık Değerlemesi (Intellectual Asset Valuation)", Anderson ve Mclean tarafından geliştirilen "Toplam Değer Yaratımı (Total Value Creation, TVCTM)", Brooking tarafından geliştirilen "Teknoloji Broker (Technology Broker)", Johanson tarafından geliştirilen "İnsan Kaynakları

Maliyeti ve Muhasebesi (Human Resource Costing & Accounting, HRCA)” örnek olarak verilebilir.

- iv) Ölçüm Kartı Yöntemleri (Scorecard Methods): Bu yöntemlerde, MOV’lar veya ES’in çeşitli unsurları tespit edilir, göstergeler ve endeksler oluşturulur ve bunlar ölçüm kartlarında ya da grafik olarak raporlanır. Ölçüm kartı yöntemleri, MOV’ların parasal değerinin tahmin edilmesi hariç doğrudan ES yöntemlerine benzerdir. Karma endeks oluşturulabilir veya oluşturulmayabilir. Bu yöntemlere; Edvinsson ve Malone tarafından geliştirilen “Skandia Klavuzu (Skandia Navigator™)”, Sveiby tarafından geliştirilen “Maddi Olmayan Varlıklar Monitörü (Intangible Assets Monitor)”, Kaplan ve Norton tarafından geliştirilen “Dengeli Ölçüm Kartı (The Balanced Score-Card)” ve Roos, Roos, Dragonetti ve Edvinsson tarafından geliştirilen “Entelektüel Sermaye Endeksi (IC- İndex)” örnek olarak verilebilir.

MOV’lar veya ES’in ölçülmesinin en önemli sebebi, gizli varlıkları kaydetmek ve stratejik olarak bu varlıkları kurumun amaçlarına ulaşması için geliştirmektir (Kannan ve Aulbur, 2004: 390). Marr ve diğerleri (2003: 443, 448), sistematik literatür incelemesi sayesinde işletmelerin MOV’ları veya ES’i niçin ölçtükleri konusunda 5 ana sebep tespit etmiştir. Bunlar; kurumların stratejilerini oluşturmalarına yardım etmek, strateji uygulamasını değerlendirmek, çeşitlendirme ve genişleme kararlarına yardım etmek, MOV’lar veya ES’i tazminat planının esası olarak kullanmak ve nihai olarak ölçümü işletme ile ilgili çıkar gruplarına iletmektir.

2.4. Maddi Olmayan Varlıkların Kayıtlanması ve Raporlanması

Mevcut muhasebe ve finansal raporlama uygulamaları, iş dünyasındaki çok büyük değişikliklere uyum sağlayamamaktadır (Seetharaman vd., 2002: 130). Çünkü, şu anda satın alınan şerefiye, patentler, lisanslar, ticari markalar, franchising, marka isimleri, haklar, imtiyazlar, lisanslar gibi belirlenebilir MOV’ların kayıtlanmasını ve açıklanmasını isteyen uluslararası muhasebe standartları vardır. Bununla birlikte, işletmelerde dahili olarak yaratılan şerefiye ve diğer MOV’lar, varlık olarak kayıtlanmaz (Goh ve Lim, 2004: 501). Dolayısıyla, mevcut muhasebe yöntemleri, günümüzün işletmelerinin hayatta kalması ve başarılı olması için önemli olan ilgili ve zamanlı bilgiyi sunmazlar (Lev, 2001’den Green ve Ryan, 2005: 43). IAS – 38’de, işletmelerde dahili olarak yaratılan MOV’ların aktifleştirilmesine izin verilmektedir. Ancak, bu varlıkların aktifleştirilebilmesi için, varlığın MOV tanımına uyması, MOV’ların gelecekte beklenen ekonomik yararlarının işletmeye akmasının muhtemel olması ve varlığın maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülmesi gibi kayıtlama kriterlerini karşılaması gerekir (“International Accounting Standard 38

“Intangible Assets”, par. 18). Bu kriterleri karşılamak imkansızdır. Bu nedenle, IAS - 38’in MOV’ların ölçümü ve sunumu için uygulanabilir ve mantıklı bir çözüm olmadığı görülür. Çünkü, MOV’ların büyük bir kısmı, oluşturulan kriterleri karşılamayacaktır ve bu varlıkların ortaya çıkarılması sırasında katlanılan giderler doğrudan doğruya gider kaydedilecektir (Seetharaman vd., 2002: 135). Özetle, mevcut muhasebe sisteminde, işletmelerin sahip oldukları MOV’ların bir kısmı ölçülüp aktifleştirilmekte, bir kısmı doğrudan gider olarak kaydedilmekte, bir kısmı ise ölçülememekte ve finansal tablolara yansıtılmamaktadır (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002: 27). Türkiye’de ise, en geniş kapsamlı uygulama alanına sahip olan Maliye Bakanlığı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, harici olarak satın alınan veya elde edilen MOV’ların aktifleştirilmesine imkan tanımakta, işletmelerde dahili olarak yaratılan MOV’ların aktifleştirilmesine pek imkan vermemektedir. Bu da, işletme içinde yaratılan MOV’ların büyük bir kısmının finansal tablolara yansıtılmamasıyla sonuçlanmaktadır. Bu nedenle, günümüzün tarihsel maliyet muhasebesinin özellikle bilgi yoğun işletmelerde ortaya çıkan uygulamalar ile ilgili problemleri olduğu konusunda hiç şüphe yoktur (Caddy, 2000: 135).

İşletmelerin ekonomik durumlarının doğru olarak sunulması için açıkçası muhasebe düzenlemelerinde bir devrime ihtiyaç vardır. Gelecekte, işletmeler, MOV’lara yatırımlarını artıracaklardır. Yatırımlar bir muhasebe döneminden çok daha fazlasını kapsadığında, bu maliyetleri doğrudan gelir tablosu yoluyla gider kaydetmenin yerine aktifleştirme olasılığı ekonomik imajın tahrifatını azaltmak için bir yoldur (Vergauwen ve Alem, 2005: 91). Edvinsson’a göre, muhasebenin 4 önemli yeni görevi vardır. Bunlardan birincisi, MOV’lar veya ES yönetimi ve kontrolü için muhasebe bilgi sisteminin düzenlenmesidir. İkincisi ölçüm, göstergeler, kıyaslamalar ve politikalar dahil MOV’lar veya ES ile ilgili genel kabul görmüş muhasebe standartları oluşturulmasıdır. Üçüncüsü, MOV’lar veya ES’i denetlemek ve doğrulamaktır. Dördüncüsü ise, MOV’lar veya ES’in yarattığı değer ile yönetim model ve sistemleri konusunda müşterileri bilgilendirmektir (Seetharaman vd., 2002: 131).

Leadbeater ve Damos, MOV’lar veya ES’in nasıl raporlanacağı konusunda üç yaklaşım geliştirmiştir. Bu yaklaşımlar; evrimci yaklaşım (incrementalist approach), devrimci yaklaşım (revolutionary approach) ve melez yaklaşım (hybrid approach)’dır. Evrimci yaklaşımda, geleneksel finansal hesaplar, işletme raporlamasının odağı olmaya devam edecektir, ancak yatırımcıların MOV’lar veya ES’i değerlemelerine yardımcı olacak olan finansal olmayan bilgiler tarafından desteklenecektir. Devrimci yaklaşımda, ES bilançosu diye bilinen şey, geleneksel finansal bilgi ile birleştirilerek hazırlanır; ancak bilançonun merkezini insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermayeden oluşan MOV veya ES’in unsurlarının ölçümü ve raporlanması oluşturur. Bu yaklaşımda, işletme, “piyasa değeri - defter değeri” yakla-

şımını kullanarak MOV'lar veya ES'i kendisi değerlendirir. İşletmenin sermayesi, maddi varlıkların defter değeri ile değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan sermaye ile piyasa değerinin bu sermayeyi aşan kısmını oluşturan ES'den oluşur. ES ise, MOV'lar veya ES unsurları arasında dağıtılır. Leadbeater ve Damos, melez yaklaşımda ES değerlendirme işinin giderek artan bir şekilde "real opsiyon" gibi araçların kullanımı ile piyasa temelli olabildiğini söylemektedir. Bu yaklaşımda, MOV'lar veya ES, piyasa değerine göre değerlendirilebildiği gibi aynı zamanda işletmenin kendisi tarafından varlıklar üzerinden gelir yöntemleri, doğrudan entelektüel sermaye yöntemleri ve ölçüm kartı yöntemleri gibi MOV veya ES ölçme yöntemleri kullanılarak da değerlendirilebilir. MOV'lar veya ES'in hem piyasa değerine göre hemde işletme tarafından çeşitli MOV veya ES ölçme yöntemleri kullanılarak değerlendirildiği bu yaklaşım, tamamen melez yaklaşımın olduğu şeydir (Seetharaman vd., 2002: 140-141). Özetle, işletme içinde yaratılan MOV'lar, işletme içi raporlama amaçlı, işletme dışı raporlama amaçlı ya da her iki amaç için birden raporlanabilir. MOV'lar işletme dışı raporlama amaçlı olarak sunulmak istendiğinde sadece finansal tabloların içeriğinde, sadece finansal tablo dipnotlarında, hem finansal tablo içeriğinde hem de dipnotlarda, hem bilanço hem de ilave raporlarda veya ayrı bir ilave rapor şeklinde sunulabilir.

MOV veya ES raporlarının hazırlanmasının olası sebepleri tablo 14'de sunulmuştur (Gallego ve Rodriguez, 2005: 121). MOV veya ES raporlamasının avantajları şu şekilde özetlenebilir: i) Şeffaflığı artırır ki, bu da sermaye maliyetinin daha düşük olmasına ve böylece hisse senedi fiyatının daha yüksek olmasına neden olur. ii) İş gücü ve diğer önemli menfaat grupları arasında güven duygusu uyandırmaya yardım eder. iii) İletişim yoluyla uzun dönemli vizyonu destekler. vi) Bir pazarlama aracı olarak kullanılabilir. MOV veya ES raporlamasının dezavantajları ise şöyle özetlenebilir: i) Rekabete hassas bilginin sonunda kamu malı olmasına sebep olur. ii) Bilgi tahribatına neden olabilir. iii) Doğruluğu kanıtlanmayan geleceğe yönelik bilgiyi sunarak finansal tablo kullanıcılarına sorumluluk riski yükler. iv) Yeni kurallar ve bürokrasinin bir sonucu olarak işlem maliyetini artırır (PWC Netherlands, 1999: 7).

3. İşletme İçinde Yaratılan Maddi Olmayan Varlıklar İle İlgili Bir Araştırma

3.1. Araştırmanın Amacı, Yöntemi, Kapsamı ve Sınırları

Bu araştırmanın esas amacı iki yönlüdür. Birincisi, bugüne kadar işletme değerinin oluşumunda en önemli katkısı olduğu düşünülen işletme içinde yaratılan MOV'ların neler olduğunun ve bu MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanmasına ilişkin mevcut durumun tespit edilmesidir. İkincisi ise, işletmelerin muhasebe müdürlerinin işletme içinde yaratılan MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanması ile ilgili

düşüncelerinin ortaya konmasıdır. Ayrıca, bu araştırmada, MOV raporlarının hazırlanmasının olası sebeplerinin ilgililik derecesi ve MOV rapor türlerinin işletmelerin rekabet gücü hakkında açıklayıcı bilgi içerip içermeyeceği konusunda işletmelerin muhasebe müdürlerinin görüşlerinin öğrenilmesi de amaçlanmıştır.

Yukarıdaki amaçlara ulaşmak için, 25 kalemlik bir anket formu düzenlenmiştir. Anket formunun hazırlanmasında, Gallego ve Rodriguez'in "İspanya Firmaları'nda Maddi Olmayan Varlıkların Durumu: Ampirik Bir Analiz" başlıklı makale çalışmasından yararlanılmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, işletmeler hakkında genel bilgilerin elde edilmesine yöneliktir. İkinci bölüm, bugüne kadar işletme değerinin oluşumunda en önemli katkısı olduğu düşünülen işletme içinde yaratılan MOV'ların neler olduğunun ve bu MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanmasına ilişkin mevcut durumun tespit edilmesine yönelik soruları içerir. Üçüncü bölüm ise, işletmelerin muhasebe müdürlerinin işletme içinde yaratılan MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanması ile ilgili düşüncelerinin ortaya konmasına yönelik sorular ile MOV raporlarının hazırlanmasının olası sebeplerinin ilgililik derecesi ve MOV rapor türlerinin işletmelerin rekabet gücü hakkında açıklayıcı bilgi içerip içermeyeceği konusundaki sorulardan oluşmaktadır. Araştırmaya, İstanbul Sanayi Odası'nın belirlediği 2004 yılında Türkiye'de ilk 500 şirket arasına giren ve Kayseri'de faaliyet gösteren 14 sanayi işletmesi konu edilmiştir. Bu işletmelerden ikisinden cevap alınmadığı için, anket çalışması 12 işletme üzerinde yapılabilmektedir. Anketler, yüzyüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın işletmelerin muhasebe müdürleri ile yapılmasının sebebi, muhasebe bakış açısından muhasebe müdürlerinin MOV'lar ile ilgili konularda en fazla doğrudan ilgili kişiler olduğunun düşünülmesidir.

Bu araştırma, işletme içinde yaratılan MOV'lar ile sınırlandırılmış olup, harici olarak satın alınan veya elde edilen MOV'ları kapsamamaktadır. Bu araştırmada kullanılan MOV terimi, işletme içinde yaratılan MOV'ları ifade etmektedir.

Anket verilerinin analizinde istatistik paket programlarından SPSS 12.0 (Statistical Package of Social Sciences) kullanılmıştır. Anket formundan elde edilen veriler tanımlayıcı istatistik yöntemlerinden olan frekans analizine tabi tutulmuştur. Ankette iki soruya ilişkin veri hariç diğer sorulardan elde edilen veriler yüzde yöntemiyle değerlendirilmiştir. İki soruya ilişkin veriler ise, verilerin sonuçlarının ortalamasına göre değerlemeye tabi tutulmuştur.

3.2. Araştırmanın Bulguları

Araştırmada ulaşılan sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

3.2.1. Araştırma Kapsamındaki İşletmeler Hakkında Bilgiler

Araştırma kapsamına giren işletmelerin sektörel faaliyet alanlarını, büyüklük kriterlerini, çalışanların sayısı ile AR - GE'ye verdikleri önemi belirlemek amacıyla sorulan sorulara verilen cevaplar aşağıda sunulmuştur.

a) İşletmelerin Faaliyet Konusu

Araştırma kapsamındaki işletmelerin faaliyet konularının dağılımı aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 1: İşletmelerin Faaliyet Konuları

Faaliyet Konuları	Sayı	Yüzde
Tekstil, Deri, Ayakkabı	5	%41,7
Metal Ana Sanayi	2	%16,7
Gıda, İçki ve Tütün	1	%8,3
Orman Ürünleri	-	-
Kağıt ve Basım	-	-
Kimya, Petrol, Lastik ve Plastik	-	-
Elektrik	-	-
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	-	-
Otomotiv Endüstrisi	-	-
Madeni Eşya, Makine, İlimi ve Mesleki Aletler	-	-
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	-	-
Sünger, Yatak, Kanepeler	2	%16,7
Optik Fiber, Optik Kablo ve Bakır Kablo Üretimi	1	%8,3
Diğer	1	%8,3
Toplam	12	%100

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırma kapsamındaki işletmelerin çoğunluğu (%41,7) tekstil sektöründe faaliyet göstermektedir. Diğer başlığı altında yer alan işletme ise, elektrikli ev aletleri üretimi gerçekleştirmektedir.

b) İşletmelerin Faaliyete Başlama Tarihi

Tablo 2: İşletmelerin Faaliyete Başlama Tarihi

Faaliyete Başlama Tarihi	Sayı	Yüzde
1950 - 1960	3	%25
1961 - 1970	-	-
1971 - 1980	3	%25
1981 - 1990	3	%25
1991 - 2000	3	%25
2001 -	-	-
Toplam	12	%100

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi araştırma kapsamındaki işletmelerin çoğunluğu (%75) 1971 yılından sonra faaliyete başlamıştır.

c) İşletmelerin Ödenmiş Sermayeleri

Tablo 3: İşletmelerin 31.12.2004 İtibariyle Ödenmiş Sermayeleri

Ödenmiş Sermaye	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
25.000.000 YTL ve aşağısı	3	%25	%30
25.000.001 - 50.000.000 YTL. arası	6	%50	%60
50.000.001 - 75.000.000 YTL. arası	1	%8,3	%10
Toplam	10	%83,3	%100
Cevap Vermeyen İşletme	2	%16,7	
Genel Toplam	12	%100	

Araştırma kapsamındaki işletmelerden ikisi ödenmiş sermaye tutarını belirtmemiş olup, işletmelerin büyük bir çoğunluğunun (%75) ödenmiş sermayesi 50.000.000 YTL. ve 50.000.000 YTL'nin altındadır. %75 oranı, bu soruya cevap veren işletmelerin %90'nını oluşturmaktadır.

d) İşletmelerin Satış Tutarları

Tablo 4: İşletmelerin 2004 Yılı Satış Tutarları

Satış Tutarı (Net)	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
100.000.000 YTL ve aşağısı	3	%25	27,3
100.000.001 - 125.000.000 YTL. arası	2	%16,7	18,2
125.000.001 - 150.000.000 YTL. arası	1	%8,3	9,1
150.000.001 - 175.000.000 YTL. arası	1	%8,3	9,1
175.000.001 YTL. ve yukarısı	4	%33,3	36,4
Toplam	11	%91,7	100
Cevap Vermeyen İşletme	1	%8,3	
Genel Toplam	12	%100	

Araştırma kapsamındaki işletmelerden birisi 2004 yılı yıllık net satış tutarını belirtmemiş olup, işletmelerin %33,3'nün 2004 yılı yıllık net satış tutarı 175.000.001 YTL ve 175.000.001 YTL.'nin üzerindedir. %33,3 oranı, bu soruya cevap veren işletmelerin %36,4'nü oluşturmaktadır.

e) İşletmelerin Halka Açık Olup Olmama Durumu

Araştırma kapsamındaki işletmelerin %33,3'ü (4'ü) halka açıkken, %66,7'si (8'i) halka açık değildir.

f) İşletmelerde Çalışanların Sayısı

Tablo 5: İşletmelerde Çalışanların Sayısı

Çalışan Kişi Sayısı	Sayı	Yüzde
100 - 500 arası	4	%33,3
501 - 1.000 arası	4	%33,3
1.001 - 1.500 arası	-	-
1.501 - 2.000 arası	2	%16,7
2.001 - 2.500 arası	-	-
2.501 - 3.000 arası	1	% 8,3
3.001 - 3.500 arası	-	-
3.501 - 4.000 arası	1	%8,3
Toplam	12	%100

Tablo 5’de de görüldüğü gibi araştırma kapsamındaki işletmelerin %66,6’nın 100 - 1.000, %16,7’nin 1501 - 2000, %8,3’nün 2.501 - 3.000 ve %8,3’nün de 3.501 - 4.000 arasında çalışanı bulunmaktadır.

g) İşletmelerin AR - GE Bölümünün Olup Olmama Durumu ve Bu Bölümde Çalışan Araştırma Personeli Sayısı

Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %33,3’ü (4’ü) işletmelerinde ayrı bir birim olarak AR - GE bölümü olmadığını belirtirken, %66,7’si (8’i) var olduğunu ifade etmiştir. İşletmelerinde ayrı bir birim olarak AR - GE bölümü olduğunu belirten işletmelerin muhasebe müdürlerinden birisi, bu bölümde ayrıca personel çalıştırmadıklarını ve AR - GE faaliyetlerinin işletmenin bütün bölümlerinde ortaya çıktığını belirtmiştir. AR - GE bölümü var olduğunu belirten diğer 7 işletmenin bu bölümde çalıştırdıkları araştırma personeli sayısı 4 ila 25 kişi arasında değişmektedir.

3.2.2. İşletmelerin Muhasebe Müdürlerinin İşletmelerine Bakış Açıları, Bugüne Kadar İşletme Değerinin Oluşumunda En Önemli Katkısı Olduğu Düşünülen İşletme İçinde Yaratılan Maddi Olmayan Varlıklar ve Bu Varlıkların Ölçümü, Kayıtlanması ve Raporlanmasına İlişkin Mevcut Durum

İşletmelerin muhasebe müdürlerinin işletmelerine bakış açıları, bugüne kadar işletme değerinin oluşumunda en önemli katkısı olduğu düşünülen MOV’lar ve MOV’ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanmasına ilişkin mevcut durumu tespit etmek amacıyla ankette sorulan sorulara verilen cevaplar aşağıda sunulmuştur.

a) İşletmelerin Muhasebe Müdürlerinin İşletmelerine Bakış Açıları

Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %75’i (9’u) kendi işletmelerini maddi varlıklara dayalı bir işletme olarak nitelendirirken; %25’i (3’ü), kendi işletmelerini hem maddi varlıklara hem de bilgiye dayalı, yani her iki özelliğe eşit ağırlıkta sahip işletme olarak görmektedir.

b) Bugüne Kadar İşletme Değerinin Oluşumuna En Önemli Katkısı Olan Maddi Olmayan Varlıklar

İşletme değerinin oluşumuna MOV unsurlarından insan, yapısal ve ilişkisel sermaye bileşenlerinden hangilerinin en önemli katkısı olduğu sorularına alınan cevaplar aşağıda

ğdaki tablolarda sunulmuştur. Ankette bu konuyla ilgili olarak sorulan sorularda, birden fazla seçeneğin belirtilebileceği ifade edilmiştir.

Tablo 6: İşletmelerde İnsan Sermayesi

İnsan Sermayesi Bileşenleri	Sayı	Yüzde
Çalışanların İş Deneyimi	11	%91,7
Çalışanların Takım Çalışması Yapabilme Yeteneği	11	%91,7
Çalışanların Yaratıcılığı	3	%25
Çalışanların Öğrenme Yeteneği	3	%25

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin hemen hemen tamamı insan sermayesi bileşenlerinden çalışanların iş deneyimi ve çalışanların takım çalışması yapabilme yeteneğinin bugüne kadar işletme değerinin oluşumuna en önemli katkısı olduğunu belirtmiştir. İşletmelerin muhasebe müdürlerinin %25'i ise, çalışanların yaratıcılığı ve öğrenme yeteneklerinin bugüne kadar işletme değerinin oluşumuna en önemli katkısı olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 7: İşletmelerde Yapısal Sermaye

Yapısal Sermaye Bileşenleri	Sayı	Yüzde
Süreç ve Sistemler	8	%66,7
Veri Tabanları ve Belgeleme Hizmeti	3	%25
Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı	7	%58,3
Yenilik Yaratma Yeteneği	5	%41,7

Tablo 7'de görüldüğü üzere araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %66,7'si yapısal sermaye bileşenlerinden süreç ve sistemler, %58,3'ü ise bilgi teknolojilerinin kullanımının bugüne kadar işletme değerinin oluşumuna en önemli katkısı olduğunu belirtmiştir. İşletmelerin muhasebe müdürlerinin %25'i ise, veri tabanları ve belgeleme hizmetinin bugüne kadar işletme değerinin oluşumuna en önemli katkısı olduğunu ifade etmiştir. Yapısal sermaye bileşenlerinden yenilik yaratma yeteneğinin bugüne kadar işletme değerinin oluşumuna katkısı olduğunu belirten işletmelerin oranı ise %41,7'dir.

Tablo 8'de görüldüğü gibi araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %83,3'ü ilişkisel sermaye bileşenlerinden marka imajının, %66,7'si ise müşteri ilişkilerinin bugüne kadar işletme değerinin oluşumuna en önemli katkısı olduğunu belirtmiştir. İşletmelerin muhasebe müdürlerinin %25'i ise, satıcı ilişkilerinin bugüne kadar işletme değerinin oluşumuna en önemli katkısı olduğunu ifade etmiş-

tir. İlişkisel sermaye bileşenlerinden diğer işletmelerle ilişkilerin bugüne kadar işletme değerinin oluşumuna katkısı olduğunu belirten muhasebe müdürü olmamıştır.

Tablo 8: İşletmelerde İlişkisel Sermaye

İlişkisel Sermaye Bileşenleri	Sayı	Yüzde
Marka İmajı	10	%83,3
Satıcı İlişkileri	3	%25
Müşteri İlişkileri	8	%66,7
Diğer İşletmelerle İlişkiler	-	-

c) İşletmeler İçin Kesin Başarı Faktörü Olduğu Düşünülen Unsurlar

İşletmelerin muhasebe müdürlerine işletmeleri için başarı faktörü olarak düşünülen 5 MOV unsuru sunuldu ve işletmeleri açısından kesin başarı faktörü olduğunu düşündükleri bu 5 unsuru önem derecesine göre 1'den 5'e doğru sıralamaları istendi. Bu sorudaki seçeneklere verilen puanların toplamı ve ortalama sonuçlar, aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 9: İşletmeler İçin Kesin Başarı Faktörü Olarak Düşünülen Unsurlar

Başarı Faktörü Unsurları	Sayı	Toplam Puan	Ortalama Puan
Müşteri Sadakati	12	48	4.0
Çalışanların Deneyimi ve Profesyonelliği	12	26	2.2
Verimli Süreç ve Hizmet Teknolojisi	12	22	1.8
Sunulan Ürünlerde Sürekli Yenilik	12	33	2.8
Satıcılarla Mükemmel İlişki	12	51	4.3

Tablo 9'da görüldüğü üzere araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürleri, işletmeleri için kesin başarı faktörü olarak verimli süreç ve hizmet teknolojisinin birinci sırada önemli olduğunu belirtmiştir. İşletmeler için kesin başarı faktörü olarak ikinci, üçüncü ve dördüncü sırada sırasıyla çalışanların deneyimi ve profesyonelliği, sunulan ürünlerde sürekli yenilik ve müşteri sadakati ifade edilmiştir. İşletmeler için kesin başarı faktörü olarak düşünülen satıcılarla mükemmel ilişki ise, en son sırada yer almaktadır. Ayrıca, bunlara ilave olarak bir muhasebe müdürü, en önemli başarı faktörünün marka imajı olduğunu ifade etmiştir.

d) Maddi Olmayan Varlıkların Ölçümü, Kayıtlanması ve Raporlanmasına İlişkin Mevcut Durum

MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanmasına yönelik sorulardan MOV'larınızı nasıl kaydediyorsunuz sorusuna, araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %58,3'ü (7'si) doğrudan gider ve %41,7'si (5'i) ise bazılarını gider bazılarını varlık olarak kaydettiklerini ifade etmiştir.

Ankette yer alan MOV unsurlarından hangilerinin değerleri sunulmaktadır, yani hangi MOV'lar hakkında bilgi verilmektedir sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Ankette bu konuyla ilgili olarak sorulan soruda, birden fazla seçeneğin belirtilebileceği ifade edilmiştir.

Tablo 10'da görüldüğü gibi araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürleri, dahili raporlarda en fazla (%66,7) müşteriler ile ilgili bilgi ve çalışanların eğitimi ve eğitim düzeyi hakkında bilgi sunulduğunu ifade etmiştir. Dahili raporlarda en az bilgi ise, franchising sözleşmesi hakkında sunulmaktadır. Ancak, burada franchising sözleşmesi hakkında dahili raporlarda en az bilgi verildiği sonucunun çıkmasının nedeni, franchising sözleşmesinin araştırma kapsamındaki işletmelerin hemen hemen tamamında bulunmamasıdır. Bu nedenle, dahili raporlarda en az bilginin yönetim felsefesi, işletme kültürü ve çalışanların girişimci ruhu hakkında verildiği söylenebilir. Harici raporlarda ise, en fazla bilgi şirket ismi hakkında verilmektedir. Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin tamamı, harici raporlarda ağ (şebeke) oluşturma sistemleri hakkında hiç bilgi sunmadıklarını ifade etmiştir.

Ankette işletmelere MOV'ları yönetmede ve ölçmede kullanabilecekleri bir takım göstergeler sunulmuştur. Bu soru açık uçlu olarak sorulmuştur. Bu nedenle, işletmelerde ankette sunulan göstergelerin dışında kullanılan göstergeler varsa, bu göstergeleri de belirtmeleri için diğer başlığına yer verilmiştir. Ayrıca, ankette bu konuyla ilgili olarak sorulan soruda, birden fazla seçeneğin belirtilebileceği ifade edilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar, aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 10: İşletmelerin Harici ve Dahili Yıllık Raporlarında Sunulan MOV Unsurları

MOV Unsurları	Dahili Raporlar				Harici Raporlar			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Patentler	4	%33,3	8	%66,7	2	%16,7	10	%83,3
Telif hakları	4	%33,3	8	%66,7	3	%25	9	%75
Ticari markalar	3	%25	9	%75	1	%8,3	11	%91,7
Yönetim felsefesi	2	%16,7	10	%83,3	2	%16,7	10	%83,3
İşletme kültürü	2	%16,7	10	%83,3	1	%8,3	11	%91,7
Yönetim süreçleri	4	%33,3	8	%66,7	1	%8,3	11	%91,7
Bilgi sistemleri	3	%25	9	%75	1	%8,3	11	%91,7
Ağ (şebeke) oluşturma sistemleri	4	%33,3	8	%66,7	-	-	12	%100
Finansal ilişkiler	6	%50	6	%50	4	%33,3	8	%66,7
Markalar	3	%25	9	%75	2	%16,7	10	%83,3
Müşteriler ile ilgili bilgi	8	%66,7	4	%33,3	2	%16,7	10	%83,3
Müşteri sadakati	3	%25	9	%75	2	%16,7	10	%83,3
Şirket ismi	7	%58,3	5	%41,7	5	%41,7	7	%58,3
Dağıtım kanalları	5	%41,7	7	%58,3	1	%8,3	11	%91,7
İşle ilgili işbirlikleri	4	%33,3	8	%66,7	3	%25	9	%75
Lisans sözleşmesi	5	%41,7	7	%58,3	3	%25	9	%75
İstenen nitelikteki sözleşmeler	4	%33,3	8	%66,7	2	%16,7	10	%83,3
Franchising sözleşmesi	1	%8,3	11	%91,7	1	%8,3	11	%91,7
Teknik bilgi (Know - How)	7	%58,3	5	%41,7	1	%8,3	11	%91,7
Çalışanların eğitimi ve eğitim düzeyi	8	%66,7	4	%33,3	2	%16,7	10	%83,3
Çalışanların mesleki kalitesi	5	%41,7	7	%58,3	1	%8,3	11	%91,7
Çalışanların iş ile ilgili bilgisi	5	%41,7	7	%58,3	1	%8,3	11	%91,7
Çalışanların girişimci ruhu	2	%16,7	10	%83,3	1	%8,3	11	%91,7

Tablo 11'de görüldüğü üzere, araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %50'si işletmelerinde MOV'ları yönetmek ve ölçmede işletme çalışanlarının işletmede ortalama çalıştıkları yıl sayısı, ürün geliştirme yatırımları ile işletme tesislerinde hata ve eksikliklerin sayısı göstergelerinin kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca, araştırma kapsamındaki bir işletmenin muhasebe müdürü, insan sermayesini yönetmek ve ölçmede sınav sistemi uyguladıklarını ifade etmiştir. Bu işletmede, öncelikle çalışanlara hizmet içi eğitim veriliyor, sonra sınav sistemi ile çalışanlar değerlendiriliyor ve başarısız olanlar tekrar eğitime ve sınava tabi tutuluyor.

MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanmasına yönelik sorulardan işletmenizde MOV'ları yönetmek ve ölçmek için MOV'lar ile doğrudan ilgili yaklaşık kaç

tane gösterge kullanıyorsunuz sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 11: İşletmelerin MOV'ları Ölçmek ve Yönetmek İçin Kullandıkları Göstergeler

MOV'ları Ölçmek ve Yönetmek İçin Kullanılan Göstergeler	Evet		Hayır	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İşletme çalışanlarının işletmede ortalama çalıştıkları yıl sayısı	6	%50	6	%50
İşletmede çalışanların ortalama yaşı	4	%33,3	8	%66,7
Takım sayısı	4	%33,3	8	%66,7
Çalışan başına eğitim maliyeti	5	%41,7	7	%58,3
Ürün geliştirme yatırımları	6	%50	6	%50
Yenilik faaliyetlerine yapılan toplam yatırımlar	5	%41,7	7	%58,3
Süreç iyileştirme yatırımları	5	%41,7	7	%58,3
Çalışan başına bilgisayar (PC) sayısı	4	%33,3	8	%66,7
Çalışan başına yazılım ve donanım maliyeti	4	%33,3	8	%66,7
İşletme tesislerinde hata ve eksikliklerin sayısı	6	%50	6	%50
İşletme tesislerindeki değişiklik sayısı	1	%8,3	11	%91,7
Onarım maliyetleri	4	%33,3	8	%66,7
İşletmelerin veri tabanları sayısı	4	%33,3	8	%66,7
Veri tabanı maliyetleri	4	%33,3	8	%66,7
Uzun süreli müşterilerin toplam müşteri sayısına göre yüzdesi	4	%33,3	8	%66,7
Uzun süreli müşteriler ile ilgili devir hızı yüzdesi	3	%25	9	%75
Müşteri ilişkilerinin ortalama süresi	4	%33,3	8	%66,7
Satıcı ilişkilerinin ortalama süresi	3	%25	9	%75
Diğer	1	%8,3	11	%91,7

Tablo 12: İşletmelerin MOV'ları Yönetmek ve Ölçmede Kullandıkları Göstergelerin Sayısı

Gösterge Sayısı	Sayı	Yüzde
1-10	7	%58,3
11-20	3	%25
21-30	-	-
31-40	-	-
41-50	-	-
50'den fazla	-	-
Kullanmıyoruz	2	%16,7
Toplam	12	%100

Tablo 12’de görüldüğü gibi araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürleri, MOV’ları yönetmek ve ölçmek için en fazla 1-10 arasında gösterge kullandıklarını ifade etmişlerdir. 1-10 arasında gösterge kullandığını ifade eden işletmelerin muhasebe müdürü sayısı 7 olup, araştırma kapsamındaki işletme sayısının %58,3’nü oluşturmaktadır. MOV’ları yönetmek ve ölçmek için hiç gösterge kullanmayan işletmelerde bulunmakta olup, gösterge kullanmadıklarını belirten muhasebe müdürü sayısı 2 (%16,7)’dir.

MOV’ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanmasına yönelik son soru ise, MOV’larınızı finansal tablolarda yeterli ölçüde raporladığınızı düşünüyor musunuz sorusudur. Bu soruya, araştırma kapsamındaki 12 işletmenin muhasebe müdürünün %66,7’si hayır, %33,3’ü ise evet cevabını vermiştir. Ancak, evet cevabını veren muhasebe müdürlerinden ikisi, MOV unsurlarından hangilerinin değerleri sunulmaktadır sorusuna dahili raporlarda sunulan MOV’ları belirttikleri halde, harici raporlarda sunulan MOV’larının olmadığını ifade etmişlerdir.

3.2.3. İşletmelerin Muhasebe Müdürleri’nin İşletme İçinde Yaratılan Maddi Olmayan Varlıkların Ölçümü, Kayıtlanması ve Raporlanması İle İlgili Düşünceleri

Araştırmanın bu bölümünde işletmelerin muhasebe müdürlerinin MOV’ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanması ile MOV raporlarının hazırlanmasının olası sebeplerinin ilgililik derecesi ve MOV rapor türlerinin işletmelerin rekabet gücü hakkında açıklayıcı bilgi içerip içermeyeceği konusundaki düşünce ve görüşlerini öğrenmek amacıyla sorulan sorulara verilen cevaplar aşağıda sunulmuştur.

a) Maddi Olmayan Varlıkların Değeri Neye Göre Ölçülmelidir?

Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %33,3’ü (4’ü) MOV’ların değerinin muhasebe ilke ve standartlarına, %33,3’ü (4’ü) finansal ve finansal olmayan göstergelere ve %25’i (3’ü) dahili raporlar vb. ile kombinasyon halinde muhasebe ilke ve standartlarına göre ölçülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bir işletmenin muhasebe müdürü ise, hem dahili raporlar vb. ile kombinasyon halinde muhasebe ilke ve standartlarına göre hem de finansal ve finansal olmayan göstergelere göre ölçülmesi gerektiğini belirtmiştir.

b) Maddi Olmayan Varlıklar Hakkındaki Bilgi Hangi Amaçla Raporlanmalıdır?

MOV'lar hakkındaki bilgi hangi amaçla raporlanmalıdır? sorusuna cevap olarak ankette sırasıyla MOV'lar hakkındaki bilgi işletme içi raporlama amaçlı raporlanmalı, MOV'lar hakkındaki bilgi işletme dışı raporlama amaçlı raporlanmalı, MOV'lar hakkındaki bilgi hem işletme içi hem de işletme dışı raporlama amaçlı raporlanmalı ve MOV'lar hakkındaki bilgi hiç bir şekilde raporlanmamalı seçeneklerinden oluşan 4 alternatif raporlama amacı sunulmuştur. Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %83,3'ü (10'u) MOV'lar hakkındaki bilginin hem işletme içi hem de işletme dışı raporlama amaçlı raporlanması gerektiğini ifade etmiştir. İşletmelerin muhasebe müdürlerinin %16,7'si (2'si) ise, sadece MOV'lar hakkındaki bilginin işletme içi raporlama amaçlı raporlanması gerektiğini belirtmiştir. Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinden hiçbirisi, MOV'lar hakkındaki bilginin sadece işletme dışı raporlama amaçlı raporlanması ile MOV'lar hakkındaki bilginin hiçbir şekilde raporlanmaması gerektiğine dair ankette sunulan iki seçeneği tercih etmemiştir.

c) Maddi Olmayan Varlıklar Harici Olarak Raporlanmak İstendiğinde Nasıl Sunulmalıdır?

Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %33,3'ü (4'ü) MOV'lar harici olarak raporlanmak istendiğinde bu varlıkların sadece finansal tablo dipnotlarında, %25'i (3'ü) hem bilanço hem de ilave raporlarda, %25'i (3'ü) ayrı bir rapor olarak ve %16,7'si ise hem finansal tablo içeriğinde hem de dipnotlarda sunulması gerektiğini ifade etmiştir. Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürleri, MOV'lar sadece finansal tabloların içeriğinde sunulmalı ya da MOV'lar hiçbir şekilde sunulmamalıdır görüşlerini paylaşmamaktadır.

d) Maddi Olmayan Varlık Raporları Kim Tarafından Hazırlanmalıdır?

Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %41,7'si (5'i) MOV raporlarını muhasebe müdürü ile işbirliği içinde insan kaynakları yöneticisinin ve %16,7'si (2'si) ise muhasebe müdürünün hazırlaması gerektiğini belirtmiştir. Geriye kalan 5 işletmenin muhasebe müdürlerinden her biri bu konuda ayrı bir görüş belirtmiş olup, bunların her birinin belirttiği görüşler şöyledir: MOV raporları harici danışmanlar, genel müdür ile işbirliği içinde insan kaynakları yöneticisi, harici ve dahili danışmanlar, muhasebe müdürü ile birlikte harici ve dahili danışmanlar ile danışman desteği alınarak genel müdürün başkanlığında muhasebe müdürü, insan kay-

nakları yöneticisi, AR - GE, pazarlama - satış müdürleri iş birliği içinde hazırlanmaktadır. MOV raporlarını harici ve dahili danışmanların birlikte hazırlaması gerektiğini belirten muhasebe müdürü, bu tercihi yapmasının nedenini MOV'ların finansal ve finansal olmayan göstergelere göre ölçülebileceğini ve bunlar hakkındaki raporların kendileri tarafından hazırlandığında subjektif davranabileceklerini ve bu nedenle de harici ve dahili danışmanlar tarafından hazırlanan raporun daha objektif olacağını ifade etmiştir. Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürleri, MOV raporlarının sadece insan kaynakları yöneticisi, sadece genel müdür, sadece dahili danışmanlar ve genel müdür ile iş birliği içinde harici danışmanlar tarafından hazırlanması gerektiği düşüncelerini paylaşmamaktadır.

e) Maddi Olmayan Varlıkları Yönetmek ve Ölçmek İçin Hangi Göstergelerin Kullanılması Uygundur?

Ankette araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerine MOV'ları yönetmede ve ölçmede kullanabilecekleri bir takım göstergeler sunulmuş ve MOV'ları yönetmek ve ölçmek için bu göstergelerden hangilerinin kullanılmasının uygun olduğu sorulmuştur. Bu soru açık uçlu olarak sorulmuştur. Ayrıca, ankette bu konuyla ilgili olarak sorulan soruda, birden fazla seçeneğin belirtilebileceği ifade edilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar, aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 13'de görüldüğü üzere, araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %66,7'si (8'i) işletmelerde MOV'ları yönetmede ve ölçmede çalışan başına eğitim maliyeti, ürün geliştirme yatırımları ve yenilik faaliyetlerine yapılan toplam yatırımlar göstergelerinin kullanılmasının uygun olacağını belirtmiştir. Yukarıdaki tablo incelendiğinde, işletmelerin muhasebe müdürlerinin insan sermayesini yönetmek ve ölçmek için en çok çalışan başına eğitim maliyeti göstergesinin, yapısal sermayeyi yönetmek ve ölçmek için ürün geliştirme yatırımları, yenilik faaliyetlerine yapılan toplam yatırımlar, süreç iyileştirme yatırımları ve veri tabanı maliyeti göstergelerinin ve ilişkisel sermayeyi yönetmek ve ölçmek için ise uzun süreli müşterilerin toplam müşteri sayısına göre yüzdesi göstergesinin kullanılmasının uygun olacağını düşündükleri sonucu çıkarılabilir.

Tablo 13: İşletmelerin MOV'ları Ölçmek ve Yönetmek İçin Kullandıkları Göstergeler

MOV'ları Ölçmek ve Yönetmek İçin Kullanılan Göstergeler	Evet		Hayır	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İşletme çalışanlarının işletmede ortalama çalıştıkları yıl sayısı	5	%41,7	7	%58,3
İşletmede çalışanların ortalama yaşı	4	%33,3	8	%66,7
Takım sayısı	2	%16,7	10	%83,3
Çalışan başına eğitim maliyeti	8	%66,7	4	%33,3
Ürün geliştirme yatırımları	8	%66,7	4	%33,3
Yenilik faaliyetlerine yapılan toplam yatırımlar	8	%66,7	4	%33,3
Süreç iyileştirme yatırımları	7	%58,3	5	%41,7
Çalışan başına bilgisayar (PC) sayısı	3	%25	9	%75
Çalışan başına yazılım ve donanım maliyeti	5	%41,7	7	%58,3
İşletme tesislerinde hata ve eksikliklerin sayısı	5	%41,7	7	%58,3
İşletme tesislerindeki değişiklik sayısı	3	%25	9	%75
Onarım maliyetleri	3	%25	9	%75
İşletmelerin veri tabanları sayısı	5	%41,7	7	%58,3
Veri tabanı maliyetleri	7	%58,3	5	%41,7
Uzun süreli müşterilerin toplam müşteri sayısına göre yüzdesi	6	%50	6	%50
Uzun süreli müşteriler ile ilgili devir hızı yüzdesi	4	%33,3	8	%66,7
Müşteri ilişkilerinin ortalama süresi	4	%33,3	8	%66,7
Satıcı ilişkilerinin ortalama süresi	2	%16,7	10	%83,3
Diğer	-	-	-	-

f) Maddi Olmayan Varlık Raporlarının Hazırlanmasının Olası Sebeplerinin İlgililik Derecesi Nedir?

Ankette araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerine MOV raporlarının hazırlanmasının olası sebepleri sunulmuş ve bu sebeplerin MOV rapor türlerinin hazırlanması ile ilgililik derecesi sorulmuştur. Bu soru 5'li likert ölçeğine göre hazırlanmıştır. Bu sorudaki seçenklere verilen puanların toplamı ve ortalama sonuçlar, aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 14: MOV Raporlarının Hazırlanmasının Olası Sebeplerinin İlgililik Derecesi

MOV Raporlarının Hazırlanmasının Olası Sebepleri	Sayı	Toplam Puan	Ortalama Puan
İşletme stratejisini destekler	11	41	3,7
Bankalardan borç temin etmede önemli bir araçtır	11	26	2,4
Yatırımcıları cezbeder	11	29	2,6
İnsan kaynaklarını gösterir	9	25	2,8
Başarılan yenilikleri (icatları) gösterir	9	25	2,8
Yenilikçi faaliyetleri motive eder	9	25	2,8
Müşteri ilişkilerini iyileştirir	10	33	3,3
Satıcı ilişkilerini iyileştirir	10	29	2,9
Yeni çalışanları cezbeder	9	29	3,2
Çalışanların işletmede kalmasını sağlar	10	29	2,9
Çalışanların eğitimini gösterir	9	30	3,3
Stratejik planlamayı iyileştirir	10	37	3,7

Tablo 14 incelendiğinde, araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin MOV raporlarının hazırlanmasının en olası sebebi veya sebepleri olarak MOV raporlarının işletme stratejisini desteklemek ve stratejik planlamayı iyileştirmek için hazırlanabileceğini düşündükleri sonucu çıkarılabilir. Çünkü, bu iki olası sebep için verilen puanların ortalaması 3,7 olup, MOV raporlarının hazırlanma sebebinin işletme stratejisini desteklemek ve stratejik planlamayı iyileştirmekle çok ilgili olacağı düşünülmektedir. Tabloda yer alan 10 olası sebepten biri hariç 9'u için verilen puanların ortalaması 3 civarında olup, bu olası sebeplerin de MOV raporlarının hazırlanması ile sadece ilgili olacağı sonucuna varılabilir. İlgililik derecesi ortalaması en düşük olan sebep, MOV raporlarının hazırlanma sebebinin bankalardan borç temin etmede önemli bir araç olması olup, bu sebebin ilgililik derecesinin ortalaması 2,4'dür. Bu nedenle, araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin, MOV raporlarının hazırlanması sebebinin bankalardan borç temin etmede önemli bir araç olduğu ile az ilgili olduğunu düşündükleri söylenebilir.

g) Maddi Olmayan Varlık Raporlarının İşletmelerin Rekabet Gücü Hakkında Çok Fazla Açıklayıcı Bilgi İçereceğini Düşünüyor musunuz?

MOV veya ES raporlamasının ileri sürülen en önemli dezavantajlarından birisi, MOV veya ES rapor türlerinin işletmelerin rekabet gücü hakkında çok fazla açıklayıcı bilgi içerebileceğidir. Bu nedenle, ankette araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerine, MOV rapor türlerinin işletmelerin rekabet gücü hakkında

çok fazla açıklayıcı bilgi içereceğini düşünüp düşünmedikleri soruldu. Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %66,7'si (8'i), MOV rapor türlerinin işletmelerin rekabet gücü hakkında çok fazla açıklayıcı bilgi içereceği yönünde görüş bildirmiştir. Muhasebe müdürlerinin %33,3'ü (4'ü) ise, MOV rapor türlerinin işletmelerin rekabet gücü hakkında çok fazla açıklayıcı bilgi içermeyeceği yönünde hayır cevabı vermiştir.

3.3. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Bilgi ekonomisinde MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanması işletmeler için büyük önem arz etmektedir. Ancak, araştırma bulgularında da görüldüğü üzere Türk işletmeleri, MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanmasına pek önem vermemektedir. Daha doğrusu, Türk işletmelerinin bu varlıklar ile bu varlıkların önemi konusunda yeterince bilgileri yoktur. İstanbul Sanayi Odası tarafından tespit edilen Türkiye'nin ilk 500 büyük şirketi arasına giren ve Kayseri'de faaliyet gösteren araştırma kapsamındaki işletmelerin %66,7'nde AR - GE bölümü olmakla birlikte, işletmelerin sadece %25'i hem maddi varlıklara hem de bilgiye dayalı, yani her iki özelliğe eşit ağırlıkta sahip işletmelerdir. İşletmelerin geriye kalanı ise, hala maddi varlıklara dayalı bir işletmedir. Aynı zamanda, araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin yarıdan fazlası (%66,7), MOV'ların halen yeterli ölçüde mevcut finansal tablolara yansıtılmadığını düşünmektedir.

Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürleri, bugüne kadar işletme değerinin oluşumuna çalışanların iş deneyiminin (%91,7), çalışanların takım çalışması yapabilme yeteneğinin (%91,7), süreç ve sistemlerin (%66,7), bilgi teknolojilerinin kullanımının (%58,3), marka imajının (%83,3) ve müşteri ilişkilerinin (%66,7) en önemli katkısı olan MOV'lar olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlara göre, insan sermayesi bileşeni olan çalışanların iş deneyimi ve çalışanların takım çalışması yapabilme yeteneğinin, işletme değerinin oluşumuna yapısal sermaye (süreç ve sistemler ile bilgi teknolojilerinin kullanımı) ve ilişkisel sermaye (marka imajı ve müşteri ilişkileri) bileşenlerine göre daha fazla katkısının olduğu sonucu çıkarılabilir. Ancak, muhasebe müdürleri, işletmeleri için kesin başarı faktörü olarak birinci sırada yapısal sermaye bileşeni olan verimli süreç ve hizmet teknolojilerini düşünmektedir. Bunun nedeni ise, işletmelerin muhasebe müdürlerinin %75'nin hala kendi işletmelerini maddi varlıklara dayalı bir işletme olarak görmesi olabilir.

Araştırma bulgularından, araştırma kapsamındaki işletmelerin MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanmasına fazla önem vermedikleri ortaya çıkmaktadır. Çünkü, bu işletmelerde MOV'ların ölçümünde kullanılan gösterge sayısı çok az olup, işletmelerin %58,3'ünde 1-10 arasında gösterge kullanılmaktadır. Ayrıca, araş-

tırmada ankette belirtilen 18 göstergenin tamamını kullandığını belirten işletme çıkmamıştır. Oysa, MOV'lar çok çeşitli olup bunların ölçülmesinde kullanılan gösterge sayısı, ankette belirtilen göstergelerden daha fazla olacaktır. Ayrıca, işletmelerin çoğunluğu, MOV'lar ile ilgili harcamaları (%58,3'ü doğrudan gider, %41,7 bazılarını gider ve bazılarını ise varlık olarak kaydediyor) doğrudan gider olarak kaydetmektedir. Bunlara ilaveten, işletmeler, MOV'lar ile ilgili dahili raporlarda az da olsa bilgi sunmakta; ancak, bu varlıklar hakkında harici raporlarda hemen hemen yok denecek kadar bilgi sunulmaktadır. Bunun nedeni ise, Türkiye'deki muhasebe uygulamalarına göre, bu varlıklar hakkında finansal tablolarda bilgi sunma zorunluluğunun olmaması olabilir.

Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin %33,3'ü MOV'ların değerinin muhasebe ilke ve standartlarına, %33,3'ü ise finansal ve finansal olmayan göstergelere göre ölçülmesi gerektiğini düşünmektedir. Yine, işletmelerin muhasebe müdürlerinin %83,3'ü MOV'lar hakkındaki bilginin hem işletme içi hem de işletme dışı raporlama amaçlı raporlanması; %33,3'ü MOV'lar harici olarak raporlanmak istendiğinde bu varlıkların sadece finansal tablo dipnotlarında sunulması ve %41,7'si MOV raporlarının muhasebe müdürü ile işbirliği içinde insan kaynakları yöneticisi tarafından hazırlanması gerektiğini düşünmektedir. Buna rağmen, yukarıda da belirtildiği gibi işletmeler, MOV'lar ile ilgili dahili raporlarda az, harici raporlarda ise hemen hemen yok denecek kadar bilgi sunmaktadır. İşletmelerin muhasebe müdürleri, insan sermayesini yönetmek ve ölçmek için en çok çalışan başına eğitim maliyeti göstergesinin; yapısal sermayeyi yönetmek ve ölçmek için ürün geliştirme yatırımları, yenilik faaliyetlerine yapılan toplam yatırımlar, süreç iyileştirme yatırımları ve veri tabanı maliyeti göstergelerinin ve ilişkisel sermayeyi yönetmek ve ölçmek için ise uzun süreli müşterilerin toplam müşteri sayısına göre yüzdesi göstergesinin kullanılmasının uygun olacağını düşünmektedirler. İşletmelerin muhasebe müdürlerinin MOV'ları yönetmek ve ölçmek için uygun olduğunu düşündükleri göstergelere bakıldığında, muhasebe müdürlerinin hala geleneksel muhasebe bakış açısına göre MOV'ları yönetme ve ölçme göstergelerini belirledikleri ortaya çıkmaktadır.

Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürleri, mevcut finansal tabloların yetersizliğini kabul etmelerine ve MOV'ların işletme değerinin oluşumuna katkısı olduğunu belirtmelerine rağmen; işletmelerin muhasebe müdürlerinin %66,7'si böyle varlıklar ile ilgili raporların işletmelerin rekabet gücü hakkında çok fazla açıklayıcı bilgi içereceğini düşünmektedir. MOV raporlarının hazırlanmasının olası sebeplerinin ilgililik derecesi ile ilgili tablo 14 incelendiğinde, işletmelerin MOV'lar ile ilgili bilgileri işletme stratejisini desteklemek ve stratejik planlamayı iyileştirmek için üretebilecekleri sonucuna varılabilir.

4. Sonuç

Günümüzde, işletmelerin piyasa ve defter değeri arasındaki giderek artan uçurum, finansal tablolara alınmayan görünmeyen değerlerin araştırılmasına dikkati çekmiştir. İşletmelerin piyasa ve defter değeri arasındaki bu fark, genellikle MOV'ların artan önemi ile ilgilidir. MOV'lar veya ES, günümüzde işletmelerin en değerli varlığı ve en güçlü rekabet silahı olarak görülebilir. MOV'ların veya ES'in tanımı, sınıflandırılması ve ölçümü konusunda ortak bir görüş birliği henüz oluşturulamamıştır. Bununla birlikte, akademisyenler ve uzmanlar, MOV'ların veya ES'in günümüzün işletmelerinde önemli bir rol oynadığını kabul ederler ve bu yüzden MOV'ların yönetimi, ölçümü ve raporlanması konusunda literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır.

Kayseri'de faaliyet gösteren ve Türkiye'nin ilk 500 büyük şirketi arasına giren işletmeler üzerinde yapılan araştırmada, hala işletmelerin muhasebe müdürlerinin çoğunluğunun kendi işletmelerini maddi varlıklara dayalı bir işletme olarak gördüğü tespit edilmiştir. Ancak, işletmelerin büyük bir çoğunluğu, işletme içinde MOV yaratılmasında önemli bir unsur olan AR – GE faaliyetlerine önem vermekte ve başta insan sermayesi olmak üzere işletme içinde yaratılan MOV'ların işletme değerinin oluşumuna katkısı olduğunu kabul etmektedirler. Böyle olmakla birlikte, bu varlıklar, hala işletmelerin çoğunluğunda doğrudan gider olarak kaydedilmekte ve özellikle de bu varlıkların harici raporlanması yok denecek düzeydedir. İşletmelerde, MOV'ların yönetimi ve ölçümünde kullanılan gösterge sayısı çok azdır. Dolayısıyla, mevcut raporlar, işletmelerin MOV'ları hakkında bilgiyi yansıtmakta yetersizdir.

İşletmelerin muhasebe müdürlerinin işletme içinde yaratılan MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanmasına yönelik kendi düşüncelerine bakıldığında, muhasebe müdürlerinin MOV'ların değerinin muhasebe ilke ve standartları ile finansal ve finansal olmayan göstergelere göre ölçülmesi; MOV'lar hakkındaki bilginin hem işletme içi hem de işletme dışı raporlama amaçlı raporlanması; MOV'lar harici olarak raporlanmak istendiğinde bu varlıkların sadece finansal tablo dipnotlarında veya hem bilanço hem de ilave raporlarda ya da ayrı bir rapor olarak sunulması ve MOV raporlarının muhasebe müdürü ile işbirliği içinde insan kaynakları yöneticisi veya sadece muhasebe müdürü tarafından hazırlanması gerektiğini düşündükleri görülür. Ayrıca, işletmelerin muhasebe müdürleri, insan sermayesini yönetmek ve ölçmek için en çok çalışan başına eğitim maliyeti göstergesinin, yapısal sermayeyi yönetmek ve ölçmek için ürün geliştirme yatırımları, yenilik faaliyetlerine yapılan toplam yatırımlar, süreç iyileştirme yatırımları ve veri tabanı maliyeti göstergelerinin ve ilişkisel sermayeyi yönetmek ve ölçmek için ise uzun süreli müşterilerin toplam müşteri sayısına göre yüzdesi göstergesinin kullanılmasının uygun olacağını düşünmektedir.

Araştırma kapsamındaki işletmelerin muhasebe müdürlerinin çoğunluğu, MOV'ların ölçülmesi, kayıtlanması ve raporlanmasını istemelerine rağmen; böyle varlıklar ile ilgili raporların, işletmelerin rekabet gücü hakkında çok fazla açıklayıcı bilgi içereceğine inanmaktadırlar.

Türk işletmelerinin MOV'lar ile ilgili bilgilerini artırmaları ve bu varlıkların öneminin farkında olmaları gerekmektedir. Araştırma bulgularında da görüldüğü gibi işletme içinde yaratılan MOV'lar, hemen hemen tamamen gider olarak kaydedilmektedir. Bunun nedeni ise, Türkiye'deki muhasebe uygulamalarının böyle varlıklar ile ilgili harcamaların gider kaydedilmesine izin vermesidir. Bu nedenle, dünyadaki gelişmelere uyum sağlayabilmek için Türkiye'de de işletme içinde yaratılan MOV'ların ölçümü, kayıtlanması ve raporlanması konularında muhasebe ilke ve standartlarının geliştirilmesi ve işletmelerin bu konularda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Özellikle de, MOV'lar ile ilgili göstergeler, tespit edilip standartlaştırılmıdır. Çünkü, MOV'lar ile ilgili göstergeler standartlaştırılmadıkça, bu bilgilerin üretiminde işletmeler subjektif davranabileceklerdir.

Abstract: In this study, we have endeavoured to inform about intangible assets and summarize the classification, valuation and measurement as well as recognizing and reporting of those assets. In addition, we have mentioned the results of the empirical study on the companies to do with internally generated intangible assets in Kayseri which are among the 500 biggest firms in Turkey. In our empirical study, we have drawn a conclusion that companies in Kayseri don't quite attach importance to the measurement, recognizing and reporting of intangible assets. To tell the truth, companies included in the empirical study aren't aware of important of intangible assets. The accounting directors of companies recognize the insufficiency of current statements and the contribution of intangible assets in the value of companies and, they desire the measurement, recognizing and reporting of those assets. However, they still determine the indicators of the management and measurement of intangible assets from traditional accounting perspective and, the reports on intangible assets are believed to cover the excessive information on competition power of companies.

Keywords: Intangible Assets, Intellectual Capital, Valuation, Measurement, Recognizing Reporting, Turkey.

Kaynakça

- "Characteristics of Intangible Assets", http://www.valuebasedmanagement.net/faq_characteristics_intangible_assets.html, Erişim Tarihi: 22.07.2005.
- "International Accounting Standard 38 "Intangible Assets", http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/committees_en.htm#arc, Erişim Tarihi: 26.07.2005.
- Acar, D. ve H. Dağlar, (2005), "Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinde Muhasebe Bilgi Sisteminin Katkısı", **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 14, Ocak, ss. 23-40.
- Bozbura, F. T., (2004), "Measurement and Application of Intellectual Capital in Turkey", **The Learning Organization**, Vol. 11, No. 4/5, ss. 357-367.
- Bukh, P. N. ve U. Johanson, (2003), "Research and Knowledge Interaction, Guidelines for Intellectual Capital Reporting", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 4, No. 4, ss. 576-587.
- Büyüközkan, G., "Entelektüel Sermaye Yönetimi", http://www.kalder.org.tr/preview_content.asp?contID=718&tempID=1®ID=2, Erişim Tarihi: 26.07.2005.
- Bygdas, A. L. vd., (2004), "Integrative Visualisation and Knowledge-Enabled Value Creation, An Activity-Based Approach to Intellectual Capital", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 5, No. 4, ss. 540-555.
- Caddy, I, (2000), "Intellectual Capital: Recognizing Both Assets and Liabilities", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 1, No. 2, ss. 129-146.
- Chen, J. vd., (2004), "Measuring Intellectual Capital: A New Model and Empirical Study", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 5, No. 1, ss. 195-212.
- Chen, M. C. vd., (2005), "An Empirical Investigation of The Relationship Between Intellectual Capital and Firms' Market Value and Financial Performance", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 6, No. 2, ss. 159-176.
- Chiesa, V. vd., (2005), "The Valuation of Technology in Buy-Cooperate-Sell Decisions", **European Journal of Innovation Management**, Vol. 8, No. 1, ss. 5-30.
- Çıkrıkçı, M. ve A. Daştan, (2002), "Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolar Aracılığıyla Sunulması", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 43, ss. 18-32.
- Emrem, E., (2003), "Entelektüel Sermaye Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=245, Erişim Tarihi: 26.07.2005.
- Erken, A. Ç. ve S. Perçin, (2000), "Entelektüel Sermayenin İşletme Bazında Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi", **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 2, Ekim, ss. 111-118.
- Ertuğrul, M., "Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi ve Raporlanması", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=183, Erişim Tarihi: 26.07.2005.
- Gallego, I. ve L. Rodriguez, (2005), "Situation of Intangible Assets in Spanish Firms: An Empirical Analysis", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 6, No. 1, ss. 105-126.
- Goh, P. C. ve K. P. Lim, (2004), "Disclosing Intellectual Capital in Company Annual Reports, Evidence from Malaysia", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 5, No. 3, ss. 500-510.

- Green, A. ve J. J.C.H. Ryan, (2005), "A Framework of Intangible Valuation Areas (FIVA) Aligning Business Strategy and Intangible Assets", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 6, No. 1, ss. 43-52.
- Guthrie, J., (2001), "The Management, Measurement and The Reporting of Intellectual Capital", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 2, No. 1, ss. 27-41.
- Hussi, T. ve G. Ahonen, (2002), "Managing Intangible Assets - A Question of Integration and Delicate Balance", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 3, No. 3, ss. 277-286.
- Joia, L. A., (2004), "Are Frequent Customers Always A Company's Intangible Asset?, Some Findings Drawn From An Exploratory Case Study", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 5, No. 4, ss. 586-601.
- Kannan, G. ve W. G. Aulbur, (2004), "Intellectual Capital, Measurement Effectiveness", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 5, No. 3, ss. 389-413.
- Kaufmann, L. ve Y. Schneider, (2004), "Intangibles, A Synthesis of Current Research", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 5, No. 3, ss. 366-388.
- Leitner, K.H., (2005), "Managing and Reporting Intangible Assets in Research Technology Organisations", **R&D Management**, Nol. 35, No. 2, ss. 125-136.
- Lev, B., (2003), "Remarks on The Measurement, Valuation and Reporting of Intangible Assets", **FRBNY Economic Policy Review**, September, ss. 17-22.
- Marr, B. vd., (2003), "Why do Firms Measure Their Intellectual Capital?", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 4, No. 4, ss. 441-464.
- Ordenez de Pablos, P., (2002), "Evidence of Intellectual Capital Measurement from Asia, Europe, and Middle East", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 3, No. 3, Special Issue, ss. 287-302.
- Ordenez de Pablos, P., (2003), "Intellectual Capital Reporting in Spain: A Comparative View", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 4, No. 1, ss. 61-81.
- Ordenez de Pablos, P., (2005), "Intellectual Capital Reports in India: Lessons from A Case Study", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 6, No. 1, ss. 141-149.
- Palacios-Marques, D. ve F. J. Garrigos - Simon, (2003), "Validating and Measuring IC in The Biotechnology and Telecommunication Industries", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 4, No. 3, ss. 332-347.
- PwC Netherlands, "Reporting on Intangible Assets", **International Symposium on Measuring and Reporting Intellectual Capital: Experience, Issues, and Prospects**, Amsterdam: 9-10 June 1999, <http://www.oecd.org/dataoecd/61/43/1947807.pdf>; Erişim Tarihi: 11.04.2006.
- Rodov, I. ve P. Leliaert, (2002), "FiMIAM: Financial Method of Intangible Assets Measurement", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 3, No. 3, ss. 323-336.
- Savaşçı, İ. ve S. Çakı, (2003), "Entelektüel Sermaye Bileşenlerinin Değerlendirilmesi: Hipermarketler Üzerine Bir Bakış", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=217, Erişim Tarihi: 26.07.2005.

- Seetharaman, A. vd., (2002), "Intellectual Capital Accounting and Reporting in The Knowledge Economy", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 3, No. 2, ss. 128-148.
- Sveiby, K.E., "Methods for Measuring Intangible Assets", <http://www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm>, Erişim Tarihi: 26.07.2005.
- Tsan, W.N ve C.C. Chang, (2005), "Intellectual Capital System Interaction in Taiwan", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 6, No. 2, ss. 285-298.
- Uzay, Ş. ve O. Savaş, (2003), "Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi: Mobilya Sektöründe Karşılaştırılmalı Bir Uygulama Örneği", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 20, Ocak-Haziran, ss. 163-181.
- Üç, M., (2005), "Entelektüel Sermaye ve Unsurları", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=581, Erişim Tarihi: 26.07.2005
- Vergauwen, P. G.M.C. ve F. J.C. van Alem, (2005), "Annual Report IC Disclosures in The Netherlands, France and Germany", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 6, No. 1, ss. 89-104.
- Wang, W.Y. ve C. Chang, (2005), "Intellectual Capital and Performance in Causal Models, Evidence from The Information Technology Industry in Taiwan", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 6, No. 2, ss. 222-236.
- Warn, J., (2005), "Intangibles in Commercialisation: The Case of Air Navigation Services in The South Pacific", **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 6, No. 1, ss. 72-88.